

הרב אריה ויזל

'שאלה' בתרומה למנוי ב'בית האוצר' – תגובה

הקדמה

ב'אמונת עתיך' 115 (תשע"ז) עמ' 39–41 דן הרב יהודה הלוי עמיחי בעניין 'שאלה' בתרומה למנוי ב'בית האוצר'.¹ עיקר הכרעתו למעשה, שניתן להישאל במקרה כזה, התבססה על יסוד דברי הש"ך² בביאור הסיבה לכך שאי אפשר להישאל לאחר שהתרומה הגיעה לידי הכהן. הבנתו בש"ך הייתה שלאחר שהתרומה כבר הגיעה לידי הכהן, הרי זה כבר בגדר 'מעשה' ולא רק 'דיבור', ולאחר מעשה כבר לא ניתן להישאל, שהרי 'לא אתי דיבור ומבטל מעשה'. כפי שאציג לקמן, רבים אכן הבינו כך בש"ך, או לפחות התבטאו בלשון זו, אך ישנם רבים אחרים שביארו באופן שונה את כוונת הש"ך. הם גם הביאו הוכחות די חותכות לדחיית הביאור הראשון בדברי הש"ך. לעניות דעתי ההבנה האחרת שהם מציעים, וכן שאר הטעמים לכך שלא ניתן להישאל על התרומה כשמגיעה לידי הכהן, מובילים למסקנה שלא ניתן להישאל על ההפרשה, ועל כן ברצוני להרחיב את הנידון בשאלה זו.

א. טעמו של הש"ך

על סמך תשובת הרשב"א³ פסק ה'שלחן ערוך'⁴ שאף שאדם יכול להישאל על נדרו לצדקה, מכל מקום לאחר שהצדקה הגיעה לידי הגבאי, כבר אינו יכול להישאל על נדרו. זאת על בסיס השוואה לדברי הגמרא⁵ שכאשר התרומה הגיעה לידי הכהן, כבר לא ניתן להישאל עליה. רבי בצלאל אשכנזי⁶ הסביר את הסיבה לכך שניתן להישאל על ההקדש רק לפני שהגיע לידי הגזבר אך לא לאחר מכן. הש"ך (חו"מ סי' רנה ס"ק ו) הוסיף לבאר את דבריו, וכך כתב הש"ך:

נ"ל הטעם דדוקא באמירה לגבוה נהי דהוי כקנין גמור מכל מקום כיון דלא קנה אלא מצד האמירה אתי דבור ומבטל דבור דגלי לן קרא דיש שאלה בנדרים דלא

1. לא ארחיב בהצגת צדדי הנידון, שהרי הרב עמיחי כבר עשה זאת במאמר הנ"ל.
2. ש"ך, חו"מ סי' רנה ס"ק ו.
3. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' תרנו.
4. שו"ע, יור"ד סי' רנח סעיף ו.
5. נדרים נט ע"א.
6. שו"ת רבי בצלאל אשכנזי, סי' יד.

יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אבל כשמסרו לגזבר אמרי' דל אמירה מהכא דלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש דהא בהדיוט גופא כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה וא"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר הרי קנהו ההקדש במשיכה ופשיטא דלא אתי דבור ומבטל משיכה דהא בהדיוט נמי אין לאחר משיכה כלום ולפ"ז ה"ה היכא דקנהו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים תו לא מהני שאלה דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט כנ"ל ברור.

יש שהבינו שכוונת הש"ך היא לחלק בין דיבור למעשה על סמך היסודות ההלכתיים המבוארים בגמרא בקידושין (נט ע"ב): 'אתי דיבור ומבטל דיבור', ולהיפך: 'לא אתי דיבור ומבטל מעשה'. הקדש נחשב כדיבור, ועל כן אפשר להישאל עליו, שהרי ה'שאלה' שגם היא בגדר דיבור יכולה לבטל את הדיבור הראשון – ההקדש. אמנם כאשר החפץ הגיע לידי הגזבר, הרי זה נחשב למעשה, וממילא כבר אי אפשר להישאל על הקדשו, שהרי 'לא אתי דיבור ומבטל מעשה'. כיוצא בזה לעניין הפרשת תרומות ומעשרות. כאשר קרא שם תרומה, היה זה רק כדיבור, וניתן להישאל על כך, אך אם התרומה כבר ניתנה לידי הכהן, הרי זה בגדר מעשה, ולכן אי-אפשר להישאל.

מדברי פוסקים רבים משתמע שכך הבינו בש"ך, בהם ניתן למנות את ה'קרן אורה';⁷ מהר"ם ברודא;⁸ מהר"ם שיק;⁹ מהר"י אסאד;¹⁰ מהרש"ם;¹¹ 'כתב סופר';¹² הרב שלמה קלוגר;¹³ הרב אהרן וואלקין.¹⁴

אמנם נראה שאין זו כוונת הש"ך מכמה סיבות.

בספר 'שאלות חיים'¹⁵ ל'דברי ירמיהו' דדקק שהש"ך כתב רק ש'אתי דיבור ומבטל דיבור', אך לא כתב את הצד ההפוך – שכאשר מסר לידי הגזבר היה מעשה ולא 'אתי דיבור ומבטל מעשה'. יתרה מזאת כתב הש"ך:

דל אמירה מהכא דלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש דהא בהדיוט גופא כשהקנהו במשיכה תו לא מהני שאלה וא"כ בהקדש נמי כיון שמסרו ליד הגזבר הרי קנהו ההקדש במשיכה.

לפי הבנה זו, מדוע הש"ך נזקק לתוספת זו ולא אמר באופן פשוט שנחשב למעשה כיוון שההקדש הגיע לידי הגזבר? גם ב'באר משה'¹⁶ וב'דברי יהודה'¹⁷ העירו כן. דחייה חזקה

7. קרן אורה, נדרים נט ע"א.
8. חידושי ושו"ת מהר"ם ברודא, קידושין נח (תרס"ח, עמ' מב/1) ד"ה בריטב"א.
9. שו"ת מהר"ם שיק, יור"ד סי' ריא.
10. שו"ת יהודה יעלה, יור"ד סי' שיח.
11. שו"ת מהרש"ם, ח"ו סי' קד.
12. שו"ת כתב סופר, חו"מ סי' יז.
13. שו"ת טוב טעם ודעת, מהדורה ג' ח"ב הל' צדקה סי' צא.
14. זקן אהרן, ח"ב יור"ד סי' סט.
15. שאלות חיים, חו"מ סי' כ ענף א ד"ה ע"כ נראה לענ"ד.
16. באר משה (ירושלמסקי), קונטרס השיב משה עמ' 62.
17. דברי יהודה (גורדין), יור"ד סי' י אות ט.

להבנה זו העלו ה’שאלות חיים’¹⁸ וה’אורי וישעי’¹⁹ הם טוענים שעל כרחך שהש”ך לא התכוון לחלק בין דיבור למעשה, שהרי הגמרא בקידושין (נט ע”ב) אומרת שכבר עצם הפרשת תרומות ומעשרות, אפילו עוד לפני שהתרומה הגיעה לידי הכהן, הרי היא בגדר מעשה ולא בגדר דיבור, ואם כן כיצד ניתן להישאל על תרומות ומעשרות לפני שהגיעו לידי הכהן? הרי כבר אז הוי בגדר מעשה, ולהבנה זו בש”ך אי אפשר להישאל, כיוון שההפרשה נחשבת מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה?! על כן ודאי שגם לש”ך ניתן להישאל, אף שנעשה מעשה. ה’אורי וישעי’²⁰ אף מביא את דברי הרשב”ם²¹ שאדם ששחט בהמת קדשים בחוץ והתחייב בכרת, ולאחר מכן מצא פתח של חרטה והתחרט מעיקרא, הרי זה מועיל ופטור מכרת, אף שעשה מעשה של שחיטה. לאור זאת ה’אורי וישעי’ (שם), ה’באר משה’ (שם), ה’שאלות חיים’ (שם), ה’אור שמח’²² וה’אמרי בינה’²³ ביארו שכוונת הש”ך היא שכל מה שמצאנו שניתן להישאל זה רק בדברים הנובעים מכוח דיבורו אשר קיימים רק בדיני הקדש. ואולם כאשר אנו עוסקים בדבר נוסף מלבד הדיבור אשר קיים גם בדיני הדיוט, וכגון משיכת החפץ על ידי הגזבר, שבלאו הכי גם בלי הנדר להקדש הגזבר עושה מעשה קניין, אומר הש”ך שלא ניתן להישאל, שהרי אנו כבר לא דנים על עצם הדיבור, ההקדש, אלא על מעשה הדיוט, ובמעשה הדיוט שאינו הקדש לא חידשה התורה אפשרות להישאל. וזו לשון הש”ך: ‘דהא בהדיוט נמי אין לאחר משיכה כלום’. וכמו כן לעניין ‘שאלה’ בתרומות ומעשרות. כל עוד רק קרא שם ולא נתן לכהן, הרי זה רק דיבור שעליו אמרה תורה שניתן להישאל, אך כאשר התרומה הגיעה לידי הכהן, נעשה כאן קניין נוסף שגם אם לא היה דיבור – היה מועיל, ועל כן אין אפשרות להישאל עליו לאחר שנעשה.²⁴ וכך כתב ה’שאלות חיים’:

הש”ך הסביר דהא דקנין של הקדש מקרי דברו הוא רק אם דכי מדלית לדבורו אין המעשה לבדה קנין כמו בהרמה דבלא הדיבור והמחשבה שיחשוב בלבו שזהו תרומה אין ההרמה לבדה כלום. ע”כ כיון דמהני שאלה על דברו ומחשבתו ממילא אין המעשה לבדו כלום. אבל אי מסר לכהן או לגזבר שהמעשה לבדה היא קנין

18. שאלות חיים, שם ד”ה אבל אכתי קשה.

19. אורי וישעי, טויבש סי’ סא ד”ה ולסברת.

20. אורי וישעי, שם ד”ה אלא.

21. רשב”ם, ב”ב קק ע”ב ד”ה שיש.

22. אור שמח, הל’ גזלה ואבדה פ”ה ה”ד ד”ה ודע.

23. אמרי בינה (אורבאך) נדרים סי’ כב ד”ה ברם.

24. החתם סופר, יו”ד סי’ רמג, כתב: ‘ומי שאמר טעם לא אתי דיבור ומבטל מעשה מסירה לגזבר דברי הבל הם מה ענין זה לדיבור ומעשה’. ע”ש המשך דבריו, ורבים תמהו (ליקוטי הערות על ספרי תשובות החתם סופר, שם) על דברי החת”ס: איך כתב שדברי הבל הם, הרי הם דברי הש”ך? וביארו (שם) שכוונת החתם סופר לומר שדברי הבל לומר שכוונת הש”ך לחלק בין דיבור למעשה, אלא כוונתו אחרת כנ”ל.

בהדיוט בלי דבורו לא מקרי עוד דבורו משום דאף כי מדלית דבורו מהכא נשאר מעשה הקנין שהוא בפ"ע קנין בהדיוט ולכך לא מהני בו שאלה דלא מקרי דבורו.²⁵ גם י"ד המלך²⁶ כתב סברה זו, וכן נראה שלכך מכוונים דברי ה'חזון איש' (יו"ד סי' קנג סק"ו ד"ה ואמנם):

ולא אמרה תורה אלא בזמן שהענין הוא תלוי רק בדיבור, אבל לא בנעשה מסירה, דבזה לא חדשה תורה.

ב. נפקא מינה בין ההבנות השונות

הנפקא מינה בין שני ההסברים בדברי הש"ך היא במקרה שלא היה מעשה אלא רק דיבור, אך התבצעה חלות הקיימת גם בדיני הדיוטות רגילים ולא רק בדינים הנוגעים לדיבור. ה'אור שמח' העלה (שם) נפקא מינה כזו. על בסיס הבנתו טוען ה'אור שמח' שאם אדם גנב וכתוצאה מכך הבעלים התיימש, ולאחר מכן הגנב הקדיש את החפץ הנגנב או תרם אותו, וממילא ישנו גם 'שינוי השם', מכיון ששינוי השם הוא מושג דיני שקיים גם בדיני הדיוט ולא רק בתרומה והקדש, כבר לא ניתן להישאל על ההקדש או על התרומה. לעומת זאת לפי ההבנה הראשונה, המחלקת בין דיבור למעשה, במקרה כזה ניתן להישאל, שהרי אין כאן מעשה אלא רק דיבור – עצם ההקדש או קריאת השם – ו'אתי דיבור ומבטל דיבור'. ה'אמרי בינה' כתב (שם) שלדעת הרמב"ם²⁷ שיכול אדם לחייב עצמו כשאומר 'אתם עדיי', וכן נפסק ב'שלחן ערוך'²⁸ כאשר אדם יחייב עצמו לתת להקדש כשיאמר 'אתם עדיי', כבר לא יהיה ניתן להישאל, משום שגם בהדיוט נחשב הדבר לקניין, ואף שבמקרה זה לא היה שום מעשה אלא רק דיבור. זאת רק להבנה זו, אך להבנה הראשונה מסתבר שניתן להישאל, שהרי כאן לא נעשה מעשה, וכל עוד לא נעשה מעשה אלא רק דיבור – ניתן להישאל.²⁹

25. והוסיף: 'ואף שהקצוה"ח (סי' רצ ס"ק ג) כתב ג"כ החילוק בין דיבור למעשה באמת אגב שיגרא דלישנא נקטיה כאשר יראה המעיין שם'. ולפי זה אפשר שגם שאר הפוסקים שהשתמשו במטבע לשון של 'מעשה' מודים להבנה זו.

26. י"ד המלך, ח"א קונטרס כל נדר וכל שבועה ד"ה גם מה שכתב.

27. רמב"ם, הל' מכירה פי"א הט"ו.

28. שו"ע, חו"מ סי' מ סעי' א.

29. דינים הלכתיים נוספים אשר העלו הפוסקים לאור ההבנה הראשונה נכונים גם להבנה זו. רבים הסיקו שכהן המפריש בעצמו חלה יכול להישאל עליה ואין זה נחשב שהחלה הגיעה לידי הכהן, וזאת משום שלפי ההבנה הראשונה בש"ך, דווקא כאשר נעשה מעשה אי אפשר להישאל, אך כאשר רק קרא שם חלה יכול להישאל, כיוון שיש כאן רק דיבור. גם להבנה זו ניתן להישאל במקרה שכזה, ואין זה נחשב שהגיעה לידי הכהן, משום שבפשוט יש כאן רק דיבור ואין מעשה קיים גם בדיני הדיוטות, וכדי שיהיה מעשה קניין מעבר לקריאת שם חלה הרי זה תלוי בפרטים רבים, וכל מקרה לגופו. על כן בסתם כהן שהפריש בעצמו יכול להישאל גם להבנה זו. הגרש"ז אויערבאך העלה בס' מעדני ארץ, הל' תרומות פ"ד הי"ז אות ד, שאם הכהן חטף בעצמו אפשר להישאל, אף שכהן אינו חייב להחזיר. נראה לי שגם להבנה השנייה ניתן להישאל במקרה כזה. אף שהכהן תפס ולא נוציא ממנו, ותפיסה כמובן קיימת גם בדיני הדיוטות, מכל מקום התפיסה אינה מוגדרת כפעולה מעבר לעצם הדיבור תפיסה היא

ג. ‘שאלה’ ב’מכירי כהונה’

לעניות דעתי גם השאלה הנידונה – האם אדם המנוי ל’בית האוצר’ יכול להישאל על הפרשתו – תלויה בהבנות אלו. בנידון זה מלבד עצם קריאת השם של המעשר ראשון, חל גם הדין ההלכתי של ‘מכירי כהונה’, שבמסגרתו המעשר נחשב כקנוי או כמוחזק ללוי (להבנות השונות ב’מכירי כהונה’). דין זה איננו דין הנובע מדיני הדיבור ועצם ההפרשה, אלא הוא מושג הלכתי ששייך גם בדיני הדיוטות ולא נוצר מעצם קריאת השם. על כן להבנה השנייה, שאינה מחלקת בין דיבור למעשה, אלא בין דבר שנעשה רק מעצם הדיבור, שאז ניתן להישאל, לבין דבר אשר עומד בפני עצמו בדיני הדיוטות מלבד הדיבור, שבו לא ניתן להישאל, ב’מכירי כהונה’ אי אפשר להישאל כיוון שיש כאן מעשה דיני שייך גם בדיני הדיוטות.³⁰

לכאורה היה מקום לבוא ולטעון שגם להבנה זו, דווקא כאשר מדובר בפעולה קניינית כגון משיכה, שינוי השם (כדברי ה’אור שמח’) או קניין להקדש (כדברי ה’אמרי בינה’), לא ניתן להישאל, כיוון שהם מוגדרים כפעולה קניינית (אף שכאמור חלו על ידי דיבור). ברם, כאשר מדובר בדבר שאינו בגדר קניין, אף שיש לו השלכה לדין מסוים עדיין ניתן

רק הגעה למצב מוחזקות שאי אפשר להוציא ממנו, אך איננה פעולה העומדת בפני עצמה. היא יונקת את כל כוחה מקריאת שם תרומה הקודמת לה.

30. כידוע האחרונים האריכו בביאור גדר ‘מכירי כהונה’, ואלו השיטות העיקריות: א. בדעת רש"י, גיטין ל ע"א ד"ה במכירי, למדו האמרי בינה, תרומות ס"ד, הפרי יצחק, ח"א ס"ל מט ד"ה נחזור, והקהלות יעקב, ב"ב ס"ל לז, שמעת ההפרשה נחשבת התרומה כממון שבט הכהנים, וכאשר מדובר ב’מכירי כהונה’, שאר הכהנים מתייאשים, וממילא נקנית התרומה לכהן המיוחד. ב. האחיעזר, ח"ב ס"ל מז אות טו, הציע על סמך יסוד קצוה"ח, ס"י רמג ס"ק ד, שאין הכהן צריך לעשות מעשה קניין בתרומה משום שהיא ‘חלף עבודתם’ בתורת שכר פעולה, ועל כן במכירי כהונה ששאר הכהנים מסיחים דעתם, הרי היא נקנית לו בלי מעשה קניין, שהרי אין צורך לעשות מעשה קניין בפועל כדי לקנות את התרומה. ג. בדעת הרשב"ם, ב"ב קכג ע"ב ד"ה במכירי, למד הרש"ש, שם, שעצם הרצון להקנות מועיל, וכמו באותם מקרים שהרצון לבד פועל ואין צריך קניין בפני עצמו. ד. כעין זה ביאר הקובץ שיעורים, ב"ב אות שעד, בדעת התוספות, שם ד"ה הכא, שעצם הרצון מועיל, אמנם לתוספות הסיבה שהוא רוצה להקנות זה כיוון שהיו מתנה מועטת, ואסור לחזור בו (ומכל מקום בפועל יכול לחזור בו כל עוד לא נותן לכהן, כיוון שיש לחכמים אומדנא שכל עוד שלא נתן בפועל הוא רוצה לחזור בו, ויש כאן מעין תנאי). ה. הדבר אברהם, ח"א ס"א א ענף ו בהג"ה, והפרי יצחק, שם ד"ה ולכן, ביארו שגם התוספות מודה ליסוד של רש"י ששאר הכהנים מסיחים דעתם, ועל כן נקנית התרומה לכהן. אמנם הסיבה שהכהנים מסיחים דעתם היא שאסור לבעל הבית לחזור, ונמצא שיש כאן שילוב של ב' הטעמים יחד. ו. דעת קצות החושן, ס"י רעח ס"ק טו, ונתיבות המשפט, ס"י רעח ס"ק יא, שהתוספות לא סובר שבמכירי כהונה ישנו קניין אלא רק מוחזקות. אמנם הם נחלקו מהו הטעם שהכהן נחשב למוחזק, ואין כאן המקום להאריך. נראה שלכל הפירושים הנ"ל, דין מכירי כהונה אינו דין הנובע מעצם הדיבור, אלא הוא דין שקיים גם בהדיוט. ודאי שלאחיעזר שהיו שכר פעולה, וכן לרש"ש ולקובץ שיעורים, שהיו קניין ממש משום גמירות דעת, ‘מכירי כהונה’ הוא דין בדיני הדיוטות שלא שייך לחלות הדיבור, היינו לקריאת שם תרומה, אלא הוא דין נוסף שקיים גם בדיני הדיוטות רגילים. גם לסוברים שעצם ההפרשה הופכת את התרומה לממון השבט, וכאשר שאר הכהנים מתייאשים ממילא נקנית התרומה לכהן, נראה שמכירי כהונה נחשב לדבר הקיים בדיני הדיוטות מלבד עצם הדיבור, שהרי ‘יאוש’ הוא מושג קיים בדיני הדיוטות, ובפרט שייאוש זה מועיל ליצור קניין של ממש. וביחס לקצות החושן ולנתיבות משפט ראה לקמן.

להישאל, ואם כן לאלו הסוברים³¹ ש'מכירי כהונה' אינו גורם לחלות קניינית אלא רק למוחזקות מסוימת, אפשר שעדיין ניתן להישאל. מכל מקום נראה מסברת הפוסקים הנ"ל שכאשר מדובר רק על דין שאינו תלוי בעצם הדיבור, כבר לא ניתן להישאל אף שאינו נחשב כקניין, שהרי עצם הסברה היא שבדבר שאינו תלוי בדיבור אי אפשר להישאל, ואם כן לא אכפת לן ש'מכירי כהונה' אינו קניין ממש, אלא רק מוחזקות משופרת. ובפרט שכבר העירו רבים שיותר נראה כדעת הסוברים ש'מכירי כהונה' גורם בסופו של דבר לקניין של ממש,³² שהרי הסכם 'מכירי כהונה' מועיל להיחשב כפירעון חובו של הלוי,³³ וכן כהן בכור יורש פי שתיים,³⁴ וכן הלוי יכול להפריש מעשרותיו על מקום אחר.³⁵

להבנה הראשונה בש"ך המחלקת בין דיבור למעשה, ניתן להסתפק בדין 'שאלה במכירי כהונה' לאור השיטות השונות ב'מכירי כהונה', ולפי שיטות מסוימות נראה שלא ניתן להישאל כיוון שנחשב כמעשה ולא כדיבור.³⁶ וכן בשו"ת 'ספר יהושע'³⁷ הביא מדברי הרי"ף³⁸ שכאשר הקנה לעניים ב'מעמד שלושתן' אינו יכול להישאל, והקשה – הרי לדברי הש"ך לכאורה ניתן להישאל, שהרי הנודר לא עשה מעשה אלא רק דיבור! ותירץ: דכיון דתקנו רבנן דמעמד ג' קונה והוי כמו שאר קניינים דאית בהו מעשה ולא מצי הדר ביה כנלענ"ד ברור דהאלפסי אינו חולק על הרשב"א.

נמצא שגם לש"ך, אם הדיבור נחשב במובנים מסוימים כמו מעשה, הרי הוא חשוב כמעשה ופשטות ה"ה ב'מכירי כהונה'. לכן לענ"ד, כיוון שכבר כתבתי שיותר נראה כמו ההבנה השנייה בש"ך, אשר לדבריה לא ניתן להישאל במקרה שזכה, וגם להבנה הראשונה ספק אם ניתן להישאל או לא, נראה שלשיטת הש"ך אי אפשר להישאל במקרה של 'מכירי כהונה'.

ד. הגיע לידי כהן – טעמים נוספים

ה'בית הלוי'³⁹ וכעין זה הר' שך⁴⁰ נימקו שאין להישאל לאחר שהתרומה הגיעה לידי הכהן משום שהיא כבר בבעלות הכהן, ואי אפשר להישאל לאחר שכבר זכה, ולדבריהם נראה

-
31. ראה בהערה הקודמת שהפנינו לקצות החושן ולנתיבות משפט.
  32. גם לביאור האחרונים בדעת רש"י (לעיל הערה 30) בסופו של דבר, התרומה בבעלות ממונית של הכהן, ועל כן לא ניתן להישאל.
  33. גיטין ל ע"א.
  34. בבא בתרא קכג ע"ב.
  35. בבא מציעא מט ע"א; שיטה מקובצת, ב"מ שם.
  36. לביאורי האחיעזר, הרש"ש והקובץ שיעורים בדעת התוספות נראה שלא ניתן להישאל, ולשאר השיטות אפשר שניתן להישאל.
  37. שו"ת ספר יהושע, (באב"ד) סי' נט ד"ה ואין וד"ה ומהשתא.
  38. רי"ף, ב"ק דף יח ע"ב מדפי הרי"ף.
  39. בית הלוי, ח"א סי' כז אות ד ו-ה.
  40. אבי עזרי, הל' תרומות פ"ד הי"ז.

בפשטות שגם בנידון דידן לא ניתן להישאל.⁴¹ ה'קהלת יעקב'⁴² וה'גידולי הקדש'⁴³ פירשו שהטעם שלא ניתן להישאל כשהתרומה הגיעה לידי הכהן הוא שנגמר כל המעשה של הבעלים ולא שייך שישאלו עליו, ש'שאלה' שייכת דווקא כאשר לא נגמר הנדר לגמרי, אבל כשהתקיים ואינו מחוסר עוד דבר – לא ניתן להישאל, וכעין זה פירש המהרי"ט אלגאזי.⁴⁴ גם לדבריהם נראה שלא ניתן להישאל ב'מכירי כהונה', משום שהנדר נגמר לגמרי ולא חסר עוד דבר. מאידך גיסא אפשר שלביאור ה'נודע ביהודה'⁴⁵ ניתן להישאל ב'מכירי כהונה'. הוא ביאר שיסוד ה'שאלה' הוא שהנודר אומר 'אלמלי הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר', ועל כן מעיקר הדין ניתן להישאל אצל החכם אפילו בהגיע התרומה לידי הכהן, אלא שהכהן עצמו אינו מאמין לבעל הבית שאם היה יודע את האמת לא היה נודר, וכיוון שהכהן מוחזק, הוא נאמן ואינו צריך להחזיר. אם כן בנידון דידן שבפועל מי שמוחזק במעשרות הוא בעל הבית, הלוי אינו נאמן לטעון כנגד בעל הבית, ובעל הבית יוכל להישאל.⁴⁶ אמנם רבים (בהם: 'אבני נזר';⁴⁷ 'קרן אורה')⁴⁸ תמהו והתקשו בדברי ה'נודע ביהודה', משום שלדבריו כן ניתן להישאל על עצם האיסור, ופשט הגמרא בנדרים שלא ניתן להישאל כלל. לאור כל הנ"ל נראה שלרוב השיטות לא ניתן להישאל ב'מכירי כהונה'.

ה. המקרים שבהם יש צורך להישאל

הפוסקים פירטו כמה מקרים שבהם יש להישאל על הפרשתו:

1. הקדים את המאוחר בסדר ההפרשה – ה'מנחת חינוך'⁴⁹ וה'חזון איש'⁵⁰ כתבו שעליו להישאל על הפרשתו, כדי לתקן את האיסור שעשה.
2. הפריש מן 'הרע על היפה' – רבי עקיבא איגר⁵¹ כתב בביאור התוספות⁵² שמצווה להישאל על ההפרשה ולחזור להפריש, כדי לתקן את האיסור, אף שתרומתו תרומה

-
41. כאן גם לשיטת רש"י לא ניתן להישאל, שהרי בסופו של דבר נחשב ממש כממונם של הכהן והלוי, ועל כן לרוב השיטות לא ניתן להישאל במקרה שכזה.
  42. קהילת יעקב (ברוכין) סוף הספר עמ' 14.
  43. גידולי הקדש, יו"ד סי' שכג ס"ק כו.
  44. מהרי"ט אלגזי, בכורות פ"ד אות לה.
  45. נודע ביהודה, תנינא יו"ד סי' קנד.
  46. הרב יהודה הלוי עמיחי כתב שנוח ללוי שבעל הבית יישאל על מעשרותיו, ועל כן ניתן להישאל. לכאורה דבריו נכונים הם דווקא לאור שיטת ה'נודע ביהודה', אך לשאר השיטות לא אכפת לן שללוי נוח שבעל הבית יישאל, שהרי לא בדעתו הדבר תלוי.
  47. אבני נזר, יו"ד סי' רצ ס"ק יח.
  48. קרן אורה, נדרים נט ע"א ד"ה ובנו"ב.
  49. מנחת חינוך, מצוה עב ס"ק ד.
  50. חזו"א, דמאי סי' ד ס"ק כא ד"ה והנראה.
  51. רע"א, קידושין מו ע"ב.
  52. תוס', קידושין מו ע"ב ד"ה אם אינו.

בדיעבד. ובמעשר ראשון ועני, גם בזמן הזה צריך להפריש מן היפה.⁵³
3. תרם שלא 'מן המוקף' – לאור דברי רבי עקיבא איגר כתב הגרש"ז אויערבאך⁵⁴ שאם תרם שלא 'מן המוקף', עליו להישאל על הפרשתו ולחזור ולתרום מן המוקף. יש שכתבו⁵⁵ שאם תרם קודם גמר מלאכה, צריך להישאל על הפרשתו, כדי שעל ידי זה יתוקן האיסור כנ"ל.

4. הפריש פחות מכשיעור – לדעת הרמב"ם (הל' מעשר פ"א הט"ו, הל' תרומות פ"ג ה"ז) אין ההפרשה חלה. ולדעת הראב"ד (שם) ההפרשה חלה באופן יחסי. אמנם יש שכתבו שבמקרים מסוימים גם הרמב"ם מודה שכאשר הפריש פחות מכשיעור ההפרשה חלה.⁵⁶ מכיוון שישנם מקרים רבים שבהם יש להישאל על ההפרשה, וכבר הסקתי שלרוב השיטות נראה שאותם החברים 'בבית האוצר' ועורכים הסכם 'מכירי לניה' עם הלוי אינם יכולים להישאל, עדיף שיִתנו כל פעם לפני ההפרשה שאם יטעו ויצטרכו להישאל – ההפרשה לא תחול, ועדיף להכניס זאת בנוסח הנשלח לבתי החברים ב'בית האוצר'.

---

53. שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' נב.
54. מעדני ארץ, תרומות פ"ד הי"ז אות ג.
55. משפטי ארץ, פ"ז הערה עד.
56. ועל כן במקרים מסוימים גם לדעת הרמב"ם באנו לדון אם החברים ב'בית האוצר' יכולים להישאל על הפרשתם.